

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/upamietnianie/biezaca-dzialalnosc-biu/182370,Uroczystosc-z-okazji-55-rocznicy-smierci-Zofii-Kossak-Szatkovskiej-5-kwietnia-20.html>
30.04.2024, 08:18

Uroczystość z okazji 55. rocznicy śmierci Zofii Kossak-Szatkovskiej. 5 kwietnia 2023 r. Górki Wielkie

Uroczystość z okazji 55. rocznicy śmierci Zofii Kossak-Szatkovskiej. 5 kwietnia 2023 r. Górki Wielkie. Fot.: Łukasz Muschiol/OPKIS w Brennej

Uroczystość z okazji 55. rocznicy śmierci Zofii Kossak-Szatkowskiej. 5 kwietnia 2023 r.
Górki Wielkie. Fot.: Łukasz Muschiol/OPKIS w Brennej

Uroczystość z okazji 55. rocznicy śmierci Zofii Kossak-Szatkowskiej. 5 kwietnia 2023 r.
Górki Wielkie. Fot.: Łukasz Muschiol/OPKIS w Brennej

Uroczystość z okazji 55. rocznicy śmierci Zofii Kossak-Szatkowskiej. 5 kwietnia 2023 r.
Górki Wielkie. Fot.: Łukasz Muschiol/OPKIS w Brennej

Uroczystość z okazji 55. rocznicy śmierci Zofii Kossak-Szatkowskiej. 5 kwietnia 2023 r.

Uroczystość z okazji 55. rocznicy śmierci Zofii Kossak-Szatkowskiej. 5 kwietnia 2023 r.
Górki Wielkie. Fot.: Łukasz Muschiol/OPKiS w Brennej

Uroczystość z okazji 55. rocznicy śmierci Zofii Kossak-Szatkowskiej. 5 kwietnia 2023 r.
Górki Wielkie. Fot.: Łukasz Muschliol/OPKIS w Brennej

Uroczystość z okazji 55. rocznicy śmierci Zofii Kossak-Szatkowskiej. 5 kwietnia 2023 r.
Górki Wielkie. Fot.: Łukasz Muschliol/OPKIS w Brennej

Uroczystość z okazji 55. rocznicy śmierci Zofii Kossak-Szatkowskiej. 5 kwietnia 2023 r.
Górki Wielkie. Fot.: Łukasz Muschiot/OPKIS w Brennej

Uroczystość z okazji 55. rocznicy śmierci Zofii Kossak-Szatkowskiej. 5 kwietnia 2023 r.
Górki Wielkie. Fot.: Łukasz Muschiol/OPKIS w Brennej

Uroczystość z okazji 55. rocznicy śmierci Zofii Kossak-Szatkowskiej. 5 kwietnia 2023 r.
Górki Wielkie. Fot.: Łukasz Muschiol/OPKIS w Brennej

Uroczystość z okazji 55. rocznicy śmierci Zofii Kossak-Szatkowskiej. 5 kwietnia 2023 r.

Górki Wielkie. Fot.: Łukasz Muschiol/OPKiS w Brennej

Uroczystość z okazji 55. rocznicy śmierci Zofii Kossak-Szatkowskiej, 5 kwietnia 2023 r.
Górki Wielkie. Fot.: Łukasz Muschiol/OPKiS w Brennej

Uroczystość z okazji 55. rocznicy śmierci Zofii Kossak-Szatkowskiej. 5 kwietnia 2023 r.
Górki Wielkie. Fot.: Łukasz Muschiol/OPKIS w Brennej

Uroczystość z okazji 55. rocznicy śmierci Zofii Kossak-Szatkowskiej. 5 kwietnia 2023 r.
Górki Wielkie. Fot.: Łukasz Muschiol/OPKIS w Brennej

Uroczystość z okazji 55. rocznicy śmierci Zofii Kossak-Szatkowskiej. 5 kwietnia 2023 r.
Górki Wielkie. Fot.: Łukasz Muschiol/OPKIS w Brennej

Uroczystość z okazji 55. rocznicy śmierci Zofii Kossak-Szatkowskiej. 5 kwietnia 2023 r.
Górki Wielkie. Fot.: Łukasz Muschiol/OPKIS w Brennej

Uroczystość z okazji 55. rocznicy śmierci Zofii Kossak-Szatkowskiej. 5 kwietnia 2023 r.
Górki Wielkie. Fot.: Łukasz Muschiol/OPKIS w Brennej

Uroczystość z okazji 55. rocznicy śmierci Zofii Kossak-Szatkowskiej. 5 kwietnia 2023 r.
Górki Wielkie. Fot.: Łukasz Muschiol/OPKIS w Brennej

Uroczystość z okazji 55. rocznicy śmierci Zofii Kossak-Szatkowskiej, 5 kwietnia 2023 r.
Górki Wielkie. Fot.: Łukasz Muschiot/OPKIS w Brennej

Uroczystość z okazji 55. rocznicy śmierci Zofii Kossak-Szatkowskiej, 5 kwietnia 2023 r.
Górki Wielkie. Fot.: Łukasz Muschiot/OPKIS w Brennej

Uroczystość z okazji 55. rocznicy śmierci Zofii Kossak-Szatkowskiej. 5 kwietnia 2023 r.
Górki Wielkie. Fot.: Łukasz Muschiol/OPKIS w Brennej

Uroczystość z okazji 55. rocznicy śmierci Zofii Kossak-Szatkowskiej. 5 kwietnia 2023 r.
Górki Wielkie. Fot.: Łukasz Muschiol/OPKIS w Brennej

Uroczystość z okazji 55. rocznicy śmierci Zofii Kossak-Szatkowskiej. 5 kwietnia 2023 r.
Górkach Wielkich. Fot.: Łukasz Muschiol/OPKIS w Brennej

Uroczystość z okazji 55. rocznicy śmierci Zofii Kossak-Szatkowskiej. 5 kwietnia 2023 r.
Górkach Wielkich. Fot.: Łukasz Muschiol/OPKIS w Brennej

5 kwietnia 2023 r. w Górkach Wielkich odbyła się uroczystość z okazji 55. rocznicy śmierci

Zofii Kossak-Szatkowskiej. Obchody rozpoczęto na cmentarzu przy grobie Pisarki, gdzie zmówiono modlitwę oraz złożono kwiaty.

Następnie uczestnicy udali się do Dworu Kossaków, w którym to odbyła się projekcja filmu "Mulier fortis. Kobieta mężna" w reżyserii Adama Kraśnickiego. Po niej odbył się panel dyskusyjny "Zofia Kossak-Szatkowska okiem obiektywu", który poprowadziła Lidia Dudkiewicz (wieloletnia pracowniczka i Redaktor Naczelna częstochowskiej „Niedzieli”), która do dyskusji zaprosiła reżysera filmu Adama Kraśnickiego oraz prof. zw. dr hab. Krystynę Heską-Kwaśniewicz – autorkę wielu publikacji na temat Zofii Kossak-Szatkowskiej. Wydarzenie zakończyło się spotkaniem przy poczęstunku.

Uroczystość swoim udziałem uświetnili między innymi Mirosława Nykiel, Poseł na Sejm RP, Grzegorz Gaża, Poseł na Sejm RP, Janina Żagań, Wicestarosta Cieszyński, Stanisław Kubicius, Przewodniczący Rady Powiatu Cieszyńskiego, Jerzy Pilch, Wójt Gminy Brenna, ks. prob. Roman Berke oraz licznie zgromadzeni przedstawiciele samorządów, organizacji kulturalnych i oświatowych. Instytut Pamięci Narodowej reprezentował dr Andrzej Sznajder, Dyrektor Oddziału IPN w Katowicach wraz z Janem Kwaśniewiczem, naczelnikiem Oddziałowego Biura Upamiętniania Walk i Męczeństwa w Katowicach, który poprowadził obchody.

Zofia Kossak 1 v. Szczucka, 2 v. Szatkowska, krypt. „Kos”, Z. K., pseud. konsp. Sikorska, Śliwińska, (1889—1968) powieściopisarka.

Ur. 8 VIII w Kośminie k. Dęblina w woj. lubelskim, w środowisku ziemiańskim. Wnuczka

malarza J. Kossaka, córka Anny z Kisielnickich i Tadeusza, majora Wojska Polskiego (WP), również malarza. Dzieciństwo i młodość K. upłynęły w Kośminie, a następnie we wsi wołyńskiej Skowródku, którą dzierżawił jej ojciec od 1910 r. od Józefa Potockiego. Początkowo K. odbierała wykształcenie domowe, chłonąc znajdującą się w bogatym księgozbiornym rodzinnym literaturę polską i francuską. Jej największą fascynacją czytelniczą był Sienkiewicz. Jeszcze w czasie pobytu w Kośminie uczyła dzieci w wiejskiej szkole. Zajęcie to kontynuowała następnie w szkole Polskiej Macierzy Szkolnej na Powiślu w Warszawie, gdzie od 1906 r. korzystała z wykładów tzw. „Latającego Uniwersytetu”. W 1. 1913—1914 odbywała studia malarskie w warszawskiej Szkole Sztuk Pięknych i w szkole rysunkowej w Genewie.

K. zadebiutowała w 1913 r. pod krypt. „Kos” opowiadaniem o losach psa pt. *Bulli zaginęła* („Wieść i Dwór” 1913, T. 4). W 1915 r. wyszła za mąż za Stefana Szczuckiego, administratora majątku Nowosielica sąsiadującego ze Skowródkami i osiadła na Wołyniu. W czasie rewolucji 1917 r. rodzina Kossaków została wypędzona z Wołynia. Przeżycia te stały się tematem *Pozogi* (Kr. 1922; 8 wydań, tłumaczenie angielskie i japońskie). W 1922 r. zmarł we Lwowie jej mąż S. Szczucki. K. osiadła u ojca, który po odejściu z wojska wydzierżawił majątek w Górkach Wielkich na Śląsku Cieszyńskim. K. związała się ze Śląskiem Cieszyńskim, wprowadzając wątki śląskie także do swego pisarstwa.

W 1924 r. K. wydała powieść *Beatum Scelus* (Kr. 9 wydań polskich, tłumaczenia chorwackie, niemieckie i włoskie) opowiadającą o dziejach obrazu Matki Boskiej Kodeńskiej, inicjującą powieściopisarstwo historyczne. Następnym utworem z tego cyklu była powieść *Z miłości* (Kr. 1926, 5 wydań polskich, tłumaczenia chorwackie, czeskie, niemieckie, włoskie), poświęcona św. Stanisławowi Kostce. W 1926 r. ukazały się *Kłopoty Kacperka góreckiego skrzata. Baśń* (Kr., 4 wydania polskie) — pierwszy utwór K. związany tematycznie ze Śląskiem Cieszyńskim. Do tego cyklu należały opowiadania *Wielcy i mali* (Kr. 1927, 2 wydania). W 1929 r. K. napisała przedmowę do tomu nowel G. Morcinka *Serce za tamą*, wprowadzając w ten sposób Śląsk do literatury polskiej. W 1932 r. ukazał się *Nieznany kraj* (W., 6 wydań polskich), opatrzonego wstępem Z. Szatkowskiego. Książka ta prezentująca drogę Śląska do Polski wzbudziła żywe zainteresowanie, nie tylko w Polsce, lecz i w Niemczech, a jej tytuł stał się wkrótce obiegowym określeniem Śląska. Autorka otrzymała za nią „Śląską Nagrodę”. Obraz średniowiecznego Śląska zawiera *Legnickie Pole* (Kr. 1930, 10 wydań polskich, przekłady czeski, niemiecki, słoweński), którego treść osnuta jest wokół konfliktu chrześcijaństwa z mongolskim Wschodem.

W 1925 r. K. poślubiła majora Wojska Polskiego i historyka wojskowości Zygmunta Szatkowskiego, z którego wiedzy historycznej nierzadko korzystała.

Tematykę historyczną K. kontynuowała w *Złotej wolności* (Kr. 1928, 14 wydań polskich, tłumaczenie szwedzkie), poświęconej ariańskiej rodzinie Pieleszów. Powieść ta jest wyrazem fascynacji K. sarmatyzmem, a także, co stanowiło odtąd znamiennej cechą jej pisarstwa, świat przedstawiony został wykreowany w sposób zgodny ze światopoglądem katolickim.

W 1929 r. K. ogłosiła tom opowiadań o charakterze hagiograficznym pt. *Szaleńcy Bży* (Kr., 6 wydań, tłumaczenia niemieckie, słowackie, włoskie).

Dla młodych czytelników K. napisała obrazek sceniczny pt. *Na drodze* (Kr. 1927, 3 wydania polskie) oraz powieści *Ku swoim* (P. 1930) oraz *Topsy i Lupus* (P. 1931, 3 wydania). Z myślą o młodym odbiorcy powstał także dramat: *Przekłęte srebro*, którego prapremiera odbyła się w Teatrze Polskim w Katowicach 22 IV 1933 r. Do młodzieży były także adresowane jej kolejne teksty, m. in. powieść *S. O. S. Ratujcie dusze nasze* (P. 1934). K. była entuzjastką harcerstwa. Współpracowała blisko z Instruktorską Szkołą na Buczu k. Górek Wielkich Szkołą Instruktorów Zuchowych w Nierodzimiu, Harcerską Męską Szkołą Instruktorską w Górkach Wielkich i Uniwersytetem Ludowym w Nierodzimiu, ZHP w Niemczech. Efektem tej fascynacji był tom reportaży *Szukajcie przyjaciół. (Na zlocie skautów całego świata w Gödöllö)* (Kat. 1934, 3 wydania polskie).

Kolejne plany pisarskie K. łączyły się ze średniowiecznymi krucjatami, toteż wyjechała ona do Paryża, szukając materiałów historycznych. Te poszukiwania trwały 6 lat. K. dotarła też — aby poznać drogę rycerzy — do Ziemi Świętej. Zwiedziła ponadto Ateny, Egipt, i Stambuł. Wrażenia zawarła w książce *Pątniczym szlakiem* (P. 1933, 2 wydania polskie). Temat krucjaty mającej na celu zdobycie Jerozolimy opracowała w czterotomowym cyklu *Krzyżowcy* (13 wydań polskich, tłumaczenia: angielskie, chorwackie, czeskie, hiszpańskie, holenderskie, niemieckie, słoweńskie, włoskie). Powieść wywołała żywą dyskusję zarówno nad kreacją świata przedstawionego, jak i warsztatem pisarskim. Za *Krzyżowców* K. uzyskała w 1937 r. nagrodę czytelników „Wiadomości Literackich” oraz Hiszpański Krzyż Zasługi Zakonu Rycerskiego św. Łazarza I klasy. Tematykę *Krzyżowców* kontynuowała w *Królu trędowatym* (P. 1937, 10 wydań polskich, tłumaczenia: angielskie, czeskie, duńskie, hiszpańskie, litewskie, fińskie, norweskie, portugalskie, szwedzkie i włoskie). Także za tę powieść otrzymała Hiszpański Krzyż Zasługi Zakonu Rycerskiego św. Łazarza I klasy.

W 1936 r. K. przyznano złoty wawrzyn Polskiej Akademii Literatury, Złoty Krzyż Zasługi i Krzyż Kawalerski Odrodzenia Polski. Wkrótce. K. powróciła do pisarstwa dla dzieci i młodzieży, tworząc cykl opowiadań o przeszłości Polski — od czasów najdawniejszych aż po 1918 r. — pt. *Bursztyny* (P., 5 wydań polskich). Także w 1936 r. K. wydała powieść o zdobyciu Konstantynopola w 1453 r. przez Turków pt. *Puszkarz Orbano* (Lw., 4 wydania polskie, tłumaczenia czeskie i słowackie). Wydana w 1938 r. opowieść o Biskupinie zatytułowana *Gród nad jeziorem* (W.. 4 wydanie krajowe) adresowana była także do młodzieży. W tym roku ukazał się kolejny tom reportaży ze skautowego Jamboree pt. *Laska Jakubowa* (W. 1938, 2 wydania polskie) oraz szkic powieściowy *Warna* (4 wydania krajowe). Z roku następnego pochodzi powieść historyczna *Trembowla* (P.). W 1. 1929—1939 K. przygotowała do wypisów J. Balickiego i S. Maykowskiego 37 opowiadań z dziejów Polski oraz kilka drobniejszych tekstów. Równocześnie K. kontynuowała powieściopisarstwo historyczne dla dorosłych. Do wątków *Krzyżowców* powróciła w dwutomowej powieści *Bez oręża* (P. 1937, 9 wydań polskich, tłumaczenia: angielskie [5 edycji], czeskie, duńskie, fińskie, francuskie,

hiszpańskie, niemieckie, norweskie, portugalskie, słowackie, szwedzkie). Za tę powieść K. otrzymała Hiszpański Krzyż Zasługi Zakonu Rycerskiego św. Łazarza I klasy. K. zaczęła pisać większą powieść — osadzoną w realiach — XVII w. o Kazimierzu Korsaku pt. *Suknia Dejaniry*. Drukowała ją w odcinkach „Gazeta Polska” w 1939 r. Wydanie książkowe ukazało się dopiero po wojnie (P. 1948, 3 wydania polskie, tłumaczenie angielskie). Nigdy nie była związana z żadnym ugrupowaniem literackim, raz w 1930 roku na prośbę Gustawa Morcinka dała swój tekst do „Czartaka”, co później mylnie [1] interpretowano jako związek pisarki z Emilem Zegadłowiczem___.

Okres okupacji K. spędziła w Warszawie, bardzo aktywnie współpracując w konspiracji i ruchu oporu. Już w październiku 1939 r. współredagowała dla młodzieży gazetki „Orlęta” i „Polska Żyje”. Od 1941 r. poszukiwało jej gestapo za działalność przedwojenną na Śląsku, a zwłaszcza za *Nieznany kraj*. Ukrywała się pod pseudonimami Zofia Sikorska, Zofia Śliwicka, Weronika, Ciotka. Współorganizowała Front Odrodzenia Polski (FOP), a od końca 1942 r. stała na jego czele. Równocześnie była redaktorką miesięcznika „Prawda” (do sierpnia 1943 r.), pisywała też do „Prawdy Młodych” redagowanej przez W. Bartoszewskiego i innych katolickich czasopism konspiracyjnych. Współpracowała z Delegaturą Rządu Polskiego w Londynie, Komisją Walki Cywilnej, Komitetem Ratowania Żydów („Żegota”). Pisała w tym czasie powieść dla młodzieży pt. *Orlęta* o życiu i działalności konspiracyjnej młodzieży warszawskiej w 1940 r. Tekst ów się spalił. Ok. 1942 r. na podstawie relacji osób zwolnionych z Oświęcimia oraz wywiadu podziemia napisała broszurę pt. *W piekle*. Nakładem FOP została dwukrotnie wydana książka *Jestem katolikiem... Jakim?...* charakteryzująca typ religijności polskiej oraz broszura *Pod dyktando Berlina* polemizująca z próbami przeszczepienia na polski teren neopogańskiej doktryny Rosenberga. W broszurce *Sprawiedliwie* K. omówiła bierną postawę katolików niemieckich wobec hitleryzmu. Sama kolportowała wydawnictwa podziemne, zajmowała się teatrem, czuwała nad artystycznie uzdolnioną młodzieżą. Była niezwykle aktywna w akcji ratowania Żydów. W 1942 r. napisała odezwę wydaną przez FOP jako ulotka pt. *Protest*. Była bez reszty oddana akcji „Żegota”, narażając życie własne i najbliższej rodziny. W dn. 25 IX 1943 r. została aresztowana i osadzona na Pawiaku, a po dziesięciodniowym pobycie wywieziona do Oświęcimia. W kwietniu 1944 r. ponownie przewieziono ją na Pawiak z wyrokiem śmierci. Ponieważ ciężko zachorowała, znalazła się w szpitalu, gdzie leczyła ją dr Anna Czuperska. Dzięki staraniom Delegatury Rządu została uwolniona 28 VII 1944 r. Mimo złego zdrowia zaangażowana była w powstanie warszawskie: pisała do „Biuletynu Informacyjnego”, „Barykady Powiśla”, wydała numer miesięcznika „Prawda”, współpracowała z powstańczym radiem. Brała udział w walkach na Starówce, gdzie walczyły także jej dzieci: Witold i Anna.

Po upadku powstania K. zamieszkała w Częstochowie pod fałszywym nazwiskiem, nie dekonspirując się jeszcze i czekając na polecenia Delegatury Rządu. Pisała wówczas wspomnienia oświęcimskie pt. *Z otchłani* (Częstochowa 1946, 4 wydania polskie, tłumaczenia: francuskie, włoskie). W czerwcu 1945r. K. otrzymała wezwanie do Jakuba Bermana do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w Warszawie. Berman polecił K.

natychmiastowy wyjazd z Polski i załatwił "od ręki" paszporty dla niej i jej córki Anny. Twierdził, że w ten sposób spłaci dług za uratowanie jego bratanków z getta warszawskiego. Nie jest prawdą powszechnie utarta opinia, iż pisarka wyjechała z misją PCK. W sierpniu t.r. udała się wraz z córką przez Szwecję do Anglii, gdzie przebywała do 1956 r. prowadząc wraz z mężem farmę hodowlaną. Dwa lata spędziła w Londynie na rekonwalescencji i zbieraniu materiałów do powieści o Abrahamie pt. *Przymierze* (Londyn 1952, 4 wydania polskie, tłumaczenia: angielskie, duńskie, niemieckie). Pracowała nad nową wersją powieści *Beatum Scelus*, która pod zmienionym tytułem *Błogosławiona wina* ukazała się w Londynie w 1953 r. Ogłosiła zbiór gawęd o polskich tradycjach i obyczajach pt. *Rok polski. Obyczaj i wiara* (Londyn 1955, 3 wydania polskie), będący wyrazem nostalgii za krajem. W Anglii powstał także 1 tom sagi rodzinnej *Dziedzictwo* (Londyn 1956, 6 wydań polskich). Wraz z mężem K. prowadziła farmę hodowlaną w Trossell w Kornwalii. Wl. 1953—1955 była członkiem PEN-Club Polish Writers in Exile, w 1956 r. otrzymała od Stowarzyszenia PAX nagrodę literacką im. Pietrzaka.

W 1957 r. wraz z mężem K. powróciła do kraju. Początkowo mieszkała w Warszawie, później od 1958 r. już na stałe w Górkach Wielkich. Tu podjęła intensywną pracę pisarską. Powstały 2 dalsze tomy *Dziedzictwa* (cz. 2 — 1964, 3 wydania polskie; cz. 3 — W. 1967 wspólnie z Z. Szatkowskim). Pozostałe fragmenty znajdują się w rękopisie. W 1960 r. wydała wraz z mężem *Troję północy* (W., 3 wydania polskie) poświęconą dziejom Słowian zamieszkujących w średniowieczu między Odrą i Łabą. W zbiorze legend *Ognisty wóz* (W. 1963) opracowała dla dzieci znane wątki hagiograficzne oraz rodzime przekazy historyczne. Dla dzieci napisała także popularne gawędy o *Kochanowskim pod Lipą* (W. 1962) oraz tom opowiadań *Prometeusz i garncarz* (W. 1963).

K. zmarła 9 IV 1968 r. w szpitalu w Bielsku-Białej. Została pochowana na cmentarzu w Górkach Wielkich. W domu, w którym mieszkała, jest obecnie Muzeum jej imienia.

Biogram opracowany przez prof. zw. dr hab. Krystynę Heską-Kwaśniewicz

[1]
— Tak np. twierdzi Krzysztof Dybciak w książce....

GDYBY NIE GÓRKI, NIE BYŁABYM
CHYBA WRÓCIŁA. TU PRZEŻYŁAM
NAJTRAGICZNIJSZE I NAJSZCZESLIWSZE
CHWILE MEGO ŻYCIA.

Z. KOSSAK

Zdjęcie archiwalne. Fot.: K. Liszka